

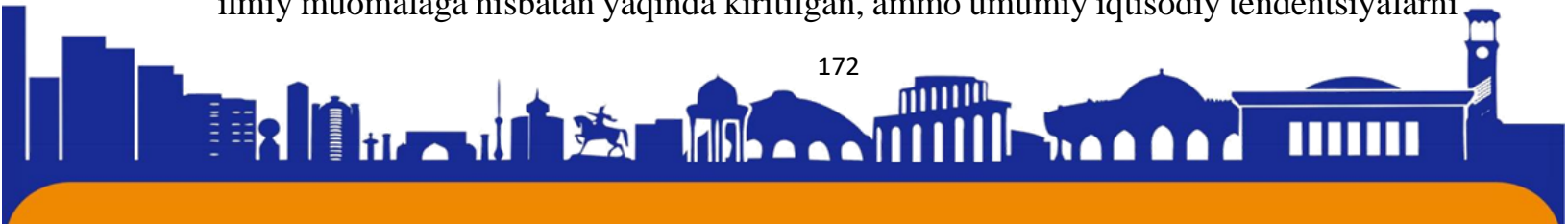
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar o'zgarishiga jiddiy ta'sir etuchi global omillar va ularni o'rganish yo'llari.

**Termiz davlat universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti "Biznes boshqaruvi va statistika" kafedrasida o'qituvchisi
Axmedov Alim Babaniyazovich**

Annotatsiya: Ushbu maqolada makroiqtisodiyot, mamlakatimizda makroiqtisodiyot bo'yicha ko'rsatkichlar va unga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Makroiqtisodiyot, kapital, innovatsion jarayon, tadbirkorlik, strategiya, ko'rsatkich.

Makroiqtisodiyot - milliy ishlab chiqarish, ishsizlik va inflyatsiya umumiy darajasini o'rganadi; iqtisodiy tizimning xususiyatlari bilan shug'ullanadi, umuman mamlakat iqtisodiyotining rivojlanish omillari va natijalarini o'rganadi. Mustaqil ilmiy yo'nalish sifatida makroiqtisodiyot 30-yillarning boshlarida shakllana boshladi. XX asr, mikroiqtisodiyotning shakllanishi XIX asrning so'nggi yillariga to'g'ri keladi (L. Valras, K. Menger, A. Marshall). Makroiqtisodiyotning asoslarini Jon Maynard Keynes yaratgan. J. Keynes o'zining "Bandlik, foizlar va pullarning umumiy nazariyasi" (1936) kitobida barqaror ishsizlik darajasi va bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq foydalanmaslik imkoniyatini isbotladi, ammo shu bilan birga davlatning to'g'ri moliyaviy va pul-kredit siyosati ishlab chiqarishga ta'sir qilishi mumkin. shu bilan ishsizlikni kamaytirish va iqtisodiy inqirozlar davomiyligini qisqartirish. Binobarin, Keynes butun iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish zarurligini asoslab berdi. Makroiqtisodiyot va davlat siyosatida Keynes iqtisodiy nazariyasi hukmronlik qildi. Urushdan keyingi davrdan 1960 yillarga qadar, makroiqtisodiy siyosatning har qanday tahlili Keynes postulatlariga asoslangan edi. Keynes tomonidan ishlab chiqilgan g'oyalarni uning izdoshlari - J. Xiks, A. Xansen, P. Samuelson ishlab chiqdilar. Biroq, yangi nazariy o'zgarishlar Keynes makroiqtisodiy nazariyasining avvalgi ahamiyatini pasaytirdi. Keynschilikning eng og'ir tanqidini M. Fridman boshchiligidagi monetaristik oqim namoyish etdi. Makroiqtisodiyot" atamasi ilmiy muomalaga nisbatan yaqinda kiritilgan, ammo umumiy iqtisodiy tendentsiyalarni

makroiqtisodiy tahlil qilishning o'zi ko'p asrlar davomida markaziy o'rinni egallab kelgan. Shunday qilib, fransuz iqtisodchisi- fiziokrat F. Kene o'zining "Iqtisodiy jadval" asarida (1758) iqtisodiyotda birinchi marta ijtimoiy takror ishlab chiqarishni ijtimoiy mahsulotning tabiiy va qiymat elementlari o'rtasidagi muvozanat nisbatlarini aniqlash nuqtai nazaridan tahlil qilishga urindi. MB ta'kidlashicha, tashqi iqtisodiy noaniqliklarning kuchayib borayotganligi, global retsessiya yuzaga kelishi ehtimollarining oshayotganligi va asosiy xomashyo tovarlari narxi pasayuvchi trendga o'tgan bo'lsa-da, ular bo'yicha kutilmalarning turli yo'nalishda shakllanayotganligi, shuningdek, ichki iqtisodiy sharoitlardagi o'zgaruvchanliklarni hisobga olib, o'rta muddatli makroiqtisodiy prognozlar ikki xil ssenariy asosida ishlab chiqildi.

Asosiy ssenariy shartlariga ko'ra, mamlakatda iqtisodiy faollikning yuqori sur'atlari, investitsion va iste'mol talabining o'suvchi dinamikasi saqlanib qoladi. Tartibga solinadigan narxlarning shakllantirilishi bosqichma-bosqich bozor mexanizmlariga moslashtirib boriladi, fiskal konsolidatsiya boshlanadi, iqtisodiyotda davlat rolining pasayishi va belgilangan tarkibiy islohotlar davom ettirilishi hisobiga raqobat muhiti yaxshilanib boradi va xususiy xorijiy investitsiyalar hajmi yuqori sur'atlarda o'sib boradi.

Muqobil ssenariyga ko'ra tashqi xatarlar va global retsessiyaning kuchayishi fonida mamlakatda tashqi talab darajasi pasayishi, turli kanallar orqali kirib keladigan valyuta oqimlarining kamayishi, iqlim o'zgarishlari ta'sirida ishlab chiqarish va yalpi taklifning qisqarishi ehtimollari asosida tayyorlangan. Bunda, yalpi talabning kamayishi global inflyatsion jarayonlarni jilovlovchi va xomashyo tovarlari narxlarini pasaytiruvchi omil bo'lsa, yalpi taklifning qisqarishi ichki bozorda narxlar darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Makroiqtisodiy barqarorlikni saqlab qolishda asosiy e'tibor inflyatsiya darajasini 2024 yil so'ngiga qadar 5 foizlik targetiga pasaytirish, konsolidatsiyalashgan budjet taqchilligini YAIMga nisbatan 2023 yilda 3 foiz va 2024 yilda 2 foizdan oshirmaslik, xomashyo bo'lmagan tayyor mahsulotlar eksportini real (fizik) o'sishi kamida 20–25 foiz bo'lishini ta'minlashga qaratilishini taqozo etadi, deyiladi MB sharhida. Jahon iqtisodiyoti va savdo hamkorlarda geosiyosiy vaziyatdagi keskinliklar fonida yuqori noaniqliklar saqlanib qoladi, tashqi talab 2022 yilgi ko'rsatkichlardan past bo'ladi. Shuningdek, global inflyatsion jarayonlar va unga javoban ko'rilayotgan choralar kelgusida jahon iqtisodiyotini retsessiya yoki stagnatsiyaga (iqtisodiy pasayish yoki turg'unlik) uchrashi ehtimolligini oshirishi mumkin, joriy yil oxiridan global inflyatsiya darajasi sekinlasha boshlashi kutilmoqda.

Asosiy xomashyo tovarlari narxlarida pasayish tendensiyalari saqlanib qoladi, global retsessiya sharoitida narxlar yanada pasayishi va rivojlanayotgan davlatlar valyutalariga nisbatan bosimlar yuzaga kelishi mumkin. Oxirgi yillardagi iqtisodiyotga moliyaviy rag'batlarning qo'llab-quvvatlovchi ta'sirlari kamayib boradi.

Yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash vazifasi davlatning iqtisodiyotdagi ishtirokini qisqartirish va raqobat muhitini kuchaytirishga qaratilgan ta'sirchan va qat'iy tarkibiy islohotlarni amalga oshirishni talab etadi. Keyingi yildan budjetdan moliyalashtirish imkoniyatlari cheklanib borishini inobatga olib davlat xarajatlarini taqsimlash va amalga oshirishda yuqori moliyaviy intizomni ta'minlash hamda har bir so'mning tejamli va maqsadli ishlatilishi taqozo etiladi. Makroiqtisodiyot YaIM, YaMM, yalpi talab, yalpi taklif, to'lov balansi, pul bozori, tovar bozori va mehnat bozori kabi tushunchalar bilan ishlaydi. Mamlakatning iqtisodiyoti holati va rivojlanishini ifodalovchi umumlashgan ko'rsatkichlar tizimi — milliy bo'yluk, yalpi ichki mahsulot, yalpi milliy mahsulot, sof milliy mahsulot, milliy daromad, aholi daromadlari, davlat va xususiy investitsiyalar yigindisi, muomaladagi jami pul miqdori va sh k. jami xo'jalik bo'yicha jamlanma, umumlashtiruvchi ko'rsatkichlar makroiqtisodiyotni o'rganadigan ob'yektlar hisoblanadi. Ayni paytda makroiqtisodiy mamlakat miqyosida o'rtacha daromadlar, o'rtacha ish haqi, inflyasiya darajasi, ishsizlik, bandlik, mehnat unumdorligi singari o'rtacha iqtisodiy ko'rsatkichlarni hamda ularga davlatning iqtisodiy siyosati ko'rsatadigan ta'sirini o'rganadi va tadqiq etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Bunkina M.K., Semenov V.A., Makroekonomika, M., 1996; Hakimova M., Makroiqtisodiyot, T., 1997.
2. N. M. Mahmudov, A. B. Shokirov, X. A. Ulashev, J. A. Shokirov "Makroiqtisodiyot" o'quv qo'llanma 2021 y.
3. Mirzaxodjayev A.B., Sharifov Sh.S., Boboqulov S.B., "MAKROIQTISODIYOT" o'quv qo'llanma 2021y.
4. I.O. Yakubov, H.A. Hakimov "MAKROIQTISODIYOT-2" 2019 y.

